

Insekt Nr. 4 1998

Medlemsblad for Norsk Entomologisk Forening

Årgang 23

Nytt

Insekt-Nytt 23(4) 1998

Medlemsblad for Norsk Entomologisk Forening

INSEKT -NYTT Årgang 23, nr. 4, 1998

REDAKTØR:

Lars Ove Hansen

REDAKSJON:

Jan Arne Stenløkk
Morten Falck
Øistein Berg
Hallvard Elven

NETT-ANSVARLIG:

Ommund Bakkevold

ADRESSE:

Insekt-Nytt
Insektavdelingen
Zoologisk Museum
Sarsgate 1, 0562 Oslo
Tlf.: 22 85 17 06
E-mail: l.o.hansen@toyen.uio.no

SATS, LAY-OUT, PASTE-UP:

Redaksjonen

TRYKK:

Hagen Grafisk AS, Bekkestua

OPPLAG:

1000

Insekt-Nytt utkommer med 4 nummer årlig.

ISSN 0800-1804

FORSIDE:

Øyeflue *Nephrocerus flavicornis* Zetterstedt, 1844 (Diptera: Pipunculidae); Røyken, Buskerud, 1998. Foto: Lars Ove Hansen.

Insekt-Nytt presenterer populærvitenskapelige oversikts- og tema-artikler om insekters (inkl. edderkoppdyr og andre land-leddyr) økologi, systematikk, fysiologi, atferd, dyregeografi etc. Likeledes trykkes artslistene fra ulike områder og habitater, ekskursjonsrapporter, naturvern-, nytte- og skadedyrstoff, bibliografier, biografier, historikk, «anekdoter», innsamlings- og prepareringsteknikk, utstyrstips, bokanmeldelser m.m. Vi trykker også alle typer stoff som er relatert til Norsk Entomologisk Forening og dets lokalavdelinger: årsrapporter, regnskap, møte- og ekskursjonsrapporter, debattstoff etc. Opprop og kontaktannonser er gratis for foreningens medlemmer. Språket er norsk (svensk eller dansk) gjerne med et kort engelsk abstract for større artikler. Våre artikler refereres i *Zoological record*.

Insekt-Nytt vil prøve å finne sin nisje der vi ikke overlapper med NEFs fagtidsskrift *Norwegian Journal of Entomology*. Originale vitenskapelige undersøkelser, nye arter for ulike faunaregioner og Norge går fortsatt til dette. Derimot tar vi gjerne artikler som omhandler «interessante og sjeldne funn», notater om arters habitatvalg og levevis etc., selv om det nødvendigvis ikke er «nytt».

Annonsepriser:

1/4 side	kr. 400,-
1/2 side	kr. 600,-
1/1 side	kr. 900,-
Bakside (svart/hvitt)	kr. 1200,-
Bakside (farger)	kr. 2000,-

Prisen på baksiden trykt i fire farger inkluderer ikke reproarbeid. Ved bestilling av annonser i to nummer etter hverandre kan vi tilby 10 % reduksjon, 25 % i fire og 30 % i 8 påfølgende numre.

Abonnement: Medlemmer av Norsk Entomologisk Forening får fritt tilsendt *Norwegian Journal of Entomology* og *Insekt-Nytt*. Kontingenten er for 1999 kr. 200,- pr. år (kr. 100,- for juniormedlemmer til og med året de fyller 19 år). Henvendelse om medlemskap sendes NEF, Postboks 386, 4001 Stavanger [jan.stenlokk@rl.telia.no].

Redaktøren har ordet:

Registrering av biologisk enfold i kommunene

Innen år 2003 skal alle norske kommuner ha kartlagt sitt biologiske mangfold. Dette har en eller annen byråkrat funnet på. Det høres fint ut. I hver eneste norske kommune sitter det en eller annen som har denne oppgaven. I praksis betyr det at han eller hun skal høre litt rundt seg om hvilke «truga og vonbråtné» arter som er påvist i kommunen. Tilgjengelige kilder skal benyttes og resultatene skal – sannsynligvis ukritisk – samles i en felles oversikt. Resultatene vil bli meget tilfeldige og ganske

sikkert også feilaktige. Midler er dessverre ikke avsatt, men noen ekstra slanter gis via Fylkesmennenes miljøvernnavdelinger til de kommunene som har litt svung over sine registreringer.

Noen kommuner får en lett jobb med de entomologiske registreringene. Kommuner som Holtålen og Måskenes vil nok være ferdige før de har begynt. Det finnes ikke registreringer og således inger trua og vonbråtné arter heller i disse kommunene. Værré er det for kommuner som Alta,

Innholdsfortegnelse

Redaktøren har ordet	1
Falck, M.: Forsidedyret: øyeflue - <i>Nephrocera flavicornis</i>	3
Hågvær, S.: Hvordan finner jeg lettest riktig «Strand»-region?	4
Stenløkk, J.A.: Tropiske insekter	5
Bakkerud, G.W.: Hornsikade (<i>Centrotus cornutus</i>) på Vestlandet	13
Olsen, K.M.: Småkryp – VI: Skrukke-trollet <i>Armadiillidium nasatum</i> , «hornkuleskrukketroll»	15
Olsen, K.M.: Småkryp – VII: Tusenbeinet <i>Macroster-nodesmus palicola</i> , «hvittusenbein»	17
Wergeland Krog, O.M.: <i>Scardia boletella</i> som indikatorart for nøkkelbiotoper?	19
Kvamme, T.: COLARB startet (igjen)	22
Sagvolden, B.A. Hvor befinner de norske «billeekspertene» seg?	23
Stenløkk, J.A.: «Insekter i nettet»	25
Årsmelding for Norsk Entomologisk Forening 1998	27

Nord-Fron, Bærum, Asker, Drammen, Kristiansand eller Tjøme. Her har det vært drevet massiv innsamling av insekter i en årrekke og listene av både publiserte og upubliserte arter har blitt lange og uoversiktelige. Ta f.eks. Bærum kommune hvor Fornebulandet er en het potet i disse dager. En rask gjennomgang av for meg «tilgjengelige kilder» viser at få områder i Norge har så mange publiserte funn som nettopp dette området. Dette takket være entomologer som Thomas Münster og Andreas Strand. Sannsynligvis er lista over rødlistede arter herfra lang som et vondt år. Noen miljøvernkonsulent i Bærum vil neppe finne fram til dette uten ekspert-hjelp. Kanskje er det like greit å hoppe over det, det blir jo ødelagt uansett – og det man ikke vet har man ikke vondt av. Slik tenkte de sikkert hos Miljøvern-avdelingen hos Fylkesmannen i Oslo og Akershus da de av slo blankt en søknad fra et av våre medlemmer som søkte midler til insektregistreringer på Fornebulandet. Det ville nok bli for kontroversiell kunnskap.

Likevel vil registreringene gå sin gang. Der det ikke er noen registreringer vil det ikke bli foretatt nye, og der det er registreringer vil sannsynligvis ikke de viktigste funnene komme med uten hjelp fra fagfolk. Til slutt vil alle kommuner slå seg på brystet og si - nå har vi kartlagt vårt biologiske mangfold. Det vil så bli foretatt en oppsummering av Departementet og Norge kan som alltid svunge seg opp på de høye tinder og kalle seg beste gutt i klassen. Se hva vi har gjort – vi har innfridd våre intensjoner fra Rio-konferansen og kartlagt vårt biologiske mangfold. Better than the rest! Jobben er gjort! Så vil biologisk mangfold gå av moten, og nye

moter innen forskning og forvaltning vil ta over. Og insektene, ja de blir igjen noe man tar fram kun for kuriositetens skyld.

Sommerfuglposter vedlagt!

De siste årene har jeg samarbeidet med Blekkulf og Miljødetektivene og laget flere temahefter om insekter for dem. I dette arbeidet oversatte jeg også en sommerfuglplakat fra svensk og bearbeidet den for norske forhold. Den omfatter en del av våre vanligere sommerfugler. Vi har vært så heldige og fått så mange av denne at den kan deles ut til hvert av våre medlemmer. Den er således vedlagt dette heftet av Insekt-Nytt.

**Nytt nummer er herved servert –
velbekomme!**

*Lars Ove Hansen
Redaktør*

Forsidedyret:

Øyeflue - *Nephrocerus flavicornis* Zetterstedt, 1844

Morten Falck

Øyefluene – Pipunculidae, er blomsterfluenees nærmeste slektninger. De fleste er små og grå eller svarte, uten spesielle fargerike flekker eller mønstre.

Hunnen har en tydelig leggebroad, og hos begge kjønn er øynene store og dekker mesteparten av hodet. De flyr frem og tilbake i vegetasjonen og oppsøker sikader, som de snylter i. Hunnen legger egg direkte i sikaden, vanligvis ett egg i hver sikade.

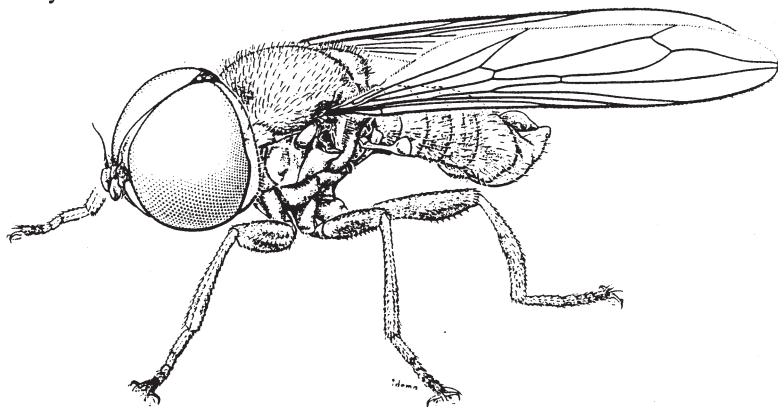
Hvor mange arter har vi i Norge? I Preben Ottesens oversikt over norske insektfamilier fra 1993 (NINA utredning 55) er det gjettet på 60 arter. Den engelske sjekklista fra 1976 regner opp 75 arter. Men nyere systematiske arbeider har økt

artsantallet, og i den nye engelske lista fra 1998 er tallet steget til 92. Kanskje er 60 et lavt tall for Norge?

Nephrocerus-artene er merkbart større enn de andre artene i familien, med en vingelengde fra 7 til 11,5 mm. Tø av de tre europeiske artene er registrert fra Norge. Vi kjenner ingen sikade som kan være en passende vert. Et mysterium som venter på en dyktig entomolog med skarpt blikk.

Forfatterens adresse

Morten Falck
Bølerlia 8
leiighet 2102
0691 OSLO

Figur 1. Øyefluen *Pipunculus* sp. (Etter Hardy (1987), *Manual of Nearctic Diptera*. Vol. 2.

Kartlegging av insektenes utbredelse. Hvordan finner jeg lettest riktig «Strand»-region?

Sigmund Hågvar

Når vi karlegger insektenes utbredelse i Norge, bruker vi dels EIS-systemet med 50 km ruter, men fremdeles i stor grad det gamle «Strand»-systemet bygd på fylker og oppdeling av disse.

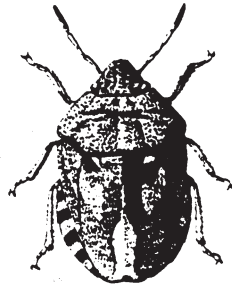
Vi benytter i dag det «reviderte Strand-systemet» til Karen Anna Økland, se Fauna for 1981 (s. 167-178). I hennes artikkel er kommunene alfabetisk ordnet, slik at man kan slå opp på kommunenavnet og dermed finne riktig geografisk region (37 i alt). Men hvordan finner man lettest ut i hvilken kommune lokaliteten ligger?

Det kan være nokså tidkrevende å spore opp kommunegrenser og kommunenavn på kart eller i ulike typer Norgesatlas. Jeg anbefaler herved å investere i «Det store Norges-atlas», Hjemmets Bokforlag. Foruten gode kart er det bakerst et digert register over alle navn på kartene, og her står kommunenavnet ved hvert enkelt stedsnavn! Selvfølgelig må man sjekke litt med kartet, da mange stedsnavn kan gå igjen flere steder i landet. Men det er svært arbeidsbesparende å få riktig kommune nesten gratis.

Lykke til!

Forfatterens adresse

*Sigmund Hågvar
Solveien 121
1170 OSLO*

Om å holde tropiske insekter

Jan A. Stenløkk

De fleste som har drevet med insekter har vel klekket sommerfugler, eller tatt inn spesielle insekter som har vært holdt i live over kortere eller lengre tid. Særlig i utlandet er det etter hvert blitt mer og mer populært å holde levende insekter og andre ledd-dyr.

Som foreningens sekretær får jeg noen ganger spørsmål om dette. Det kan derfor være på tide å skive noen ord om denne siden av entomologien. Særlig med hensyn på å holde de tropiske og eksotiske insektene. Klekking av store silkespinnere og tropiske sommerfugler har tidligere vært beskrevet i *Insekt-Nytt* (Hansen 1988, Berg 1988, Haagenrud 1996), og skal ikke nevnes videre her. Heftene kan eventuelt kjøpes fra foreningens materialforvalter.

En rekke insekt-grupper egner seg glimrende for mindre terrarier. Særlig er mange tropiske, store og spektakulære insekter populære «husdyr», men det finnes også spennende insekter og andre leddyr i norsk fauna; nesehornbille, vannkalver med deres rovgriske larver,

vannedderkopp og rovteger for å nevne noen eksempler. Det er forøvrig påfallende at det ikke finnes noe norsk ord for dyr som holdes pga. interesse, og ikke for mat eller kjæledyr. Er det noen forslag?

Vandrende pinner og blader

Det klassiske eksemplet på eksotiske og tropiske insekter (unntatt sommerfugler) er de sære og merkelige «vandrende pinner» (Phasmidae). Gruppen er ikke representert i Norge, men har enkelte arter lenger sør i Europa. Disse insektene kan virkelig mestre kamuflajens kunst! Det er nesten umulig å se forskjell mellom en tørr kvist og en «stiv pinne», som ligger med bena strukket fremover og sammen

«Vandrende pinne» på bjornebær

for å etterlikne mest mulig. Flere ganger når jeg har rensset opp i terrariet og tatt ut tørre blader og pinner, har jeg opplevd at noen av pinnene plutselig kan bevege seg!

«Pinnedyrene» lever av blader, og i England hvor slike dyr holdes mer enn her, brukes særlig bjørnebær (*Rubus* sp., engelsk: «bramble») som mat til insektene. Der holder planten seg grønn gjennom vinteren. Dessverre er det ikke tilfellet hos oss, og det er derfor et stort problem å finne passende føde til dyrene om vinteren.

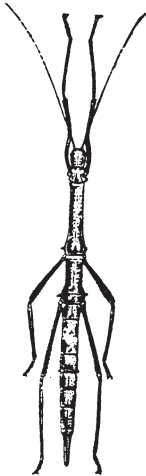
En meget enkel art, *Carausius morosus* («Indian Stick Insect»), er likevel et unntak, og er også ellers meget lett å holde i kultur hele året. Denne arten, som også brukes mye som laboratoriedyr, spiser nesten alt, inkludert liguster som kan finnes som vintergrønn hekkplante. Eføy er også en glimrende fødeplante, da den

også i Norge er grønn hele året, i alle fall i Sør- og Vest-Norge. Selv helt knusktørre blader har dyrene tatt, men trolig som en siste utvei. Jeg har nylig hørt at stuefiken skal være en bra forplante, men har ikke fått prøvet det selv.

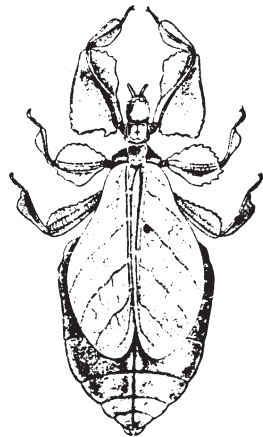
Det er ca. 2500 arter «pinnedyr» på verdensbasis. Et hundretalls arter har kanskje vært holdt i kulturer, mens et tjuetall er tilgjengelige hvis en har gode kontaktter.

Eurycantha calarata fra Ny Guinea og nærliggende øyer har blitt mer vanlig å holde. Disse blir store, opp til 15 cm for hunnens vedkommende. Arten har pigger og utvekster over hele kroppen, og er dermed ikke alltid like lett å håndtere.

Enda større er «Jungle Nymph», *Heteropteryx dilatata*, fra Malaysia. Hunnen hos denne arten kan bli opp til 20 cm lang. De kjennes ellers ved at de har

«Indian Stick Insect» *Carausius morosus*

Vandrende blad

rudimentære vinger som voksne. Dette er store og kraftige insekter!

Anisomorpha buprestiodes («Florida stick insect») er vel ikke vanlig i kultur, men skal nevnes da den har en irriterende væske den sprøyter fra kjertler på hodet. Denne væsken kan være svært ubehagelig å få i øyet.

Noen arter er parthenogenetiske, dvs. de legger egg uten at det er befruktet av hann. Hos *C. morosus* er hanner meget sjeldne, og nesten aldri funnet. Men det er mange arter som må ha begge kjønn for å legge egg.

Til gruppen Phasmida hører også de merkelige insektene som på norsk kalles for «vandrende blad». Denne slekten (*Phyllium*) har et femtitalts arter. De skal være vanskelige å holde, og krever mer varme enn mange andre «pinner». Som fødeplanter kan brukes bjørnebær, men også eik og rose skal være greit å bruke. Selv har jeg ingen erfaring med å holde disse dyrene.

Vandrende pinner og -blad holdes best i små bur med netting på ene siden. De bør ha en temperatur på over tjue grader, og daglig, frisk tilgang på blader. En dusj med vann fra en sprøyteflaske er bra, selv om de fleste artene ikke trenger vann til daglig. Hos *C. morosus* blir dyrene veldig brune hvis de ikke får nok fuktighet. Det er viktig at insektene har noe å henge seg opp i når hudskriftet skal gjennomføres. Ellers kan de lett bli forkrøplet, særlig i beina.

«Pinnedyrene» lever ikke så lenge etter at de er blitt imago, men siden nymfene er nesten like, spiller akkurat det ikke så stor rolle. Hannen lever gjerne lenger enn hunnen, og kan leve et halvt års tid etter at den er blitt voksen.

Knelere - små rovdyr

Insektverdenens tigere finner sin miniatyrutgave hos knelerne (Mantoidea). Heller ikke disse finnes naturlig hos oss, men forekommer lenger syd i Europa. Mest kjent er *Mantis religiosa*, et navn den har fått etter sin tilsynelatende kneling med frembeina. Men sannheten er jo at insektet bruker sine spesialiserte frembein til å fange byttedyr som kommer innen rekkevidde. Med et lynraskt utfall spiddes byttet på de skarpe piggene på innsiden av beinet, som klapper sammen som en foldekniv. Dette fangstsystemet er utviklet hos flere insektgrupper, se blant annet Greve (1997).

På verdensbasis finnes det et par tusen arter av knelere. Mest vanlig i terrarier er slektene *Sphodomantis* og *Tenodera*. De blir opp til over 10 cm, selv om de fleste er 5-8 cm.

Knelerne legger egg i form av en eggpakke (oothecae), som blir hard, og

En kneler lurar på sitt bytte.

Foto: Jan Stenløkk

hvorav det kan klekkes et hundretalls nymfer. Slike eggkapsler har karakteristisk og arts spesifikk form og farge.

Problemet med hold av knelere, er først og fremst under hudskifte, som er en kritisk fase. Det er meget viktig at det finnes en gren eller pinne som de kan henge seg opp i. Bein som blir hengende igjen, eller vinger som ikke får foldet seg skikkelig ut (gjelder siste stadium, der nymfen blir et voksent insekt), gir en forkrøpelt kneler. Har skiftet vært vellykket, merkes en markant vekst på det «nye» dyret, som nå strekker huden til en mer romslig størrelse. De fleste knelere lever ikke så lenge. *Mantis religiosa* i Sør-Europa lever ett år, og trolig lever de andre artene heller ikke særlig lenger.

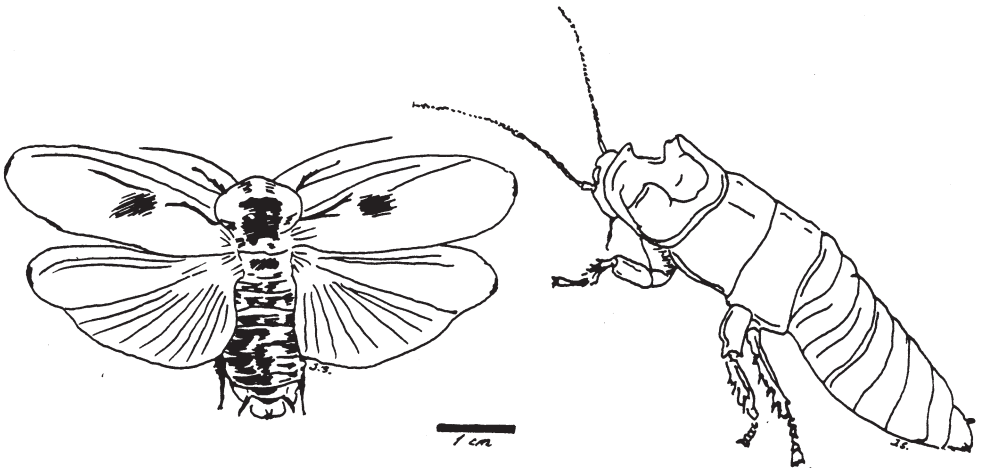
Knelere er lette å holde hvis en kan skaffe føde i form av insekter, edderkopper, skruketroll, larver eller andre småkryp. Det er ikke riktig at hunnen alltid spiser hannen etter (og endatil under) parringen. Knelere skal holdes adskilt, også de små som klekkes fra eggkapslen.

Her gjelder den sterkeste rett! Hold forøvrig fingrene unna store knelere. En skjønner fort hvorfor...

Kakerlakker som husdyr?

Kakerlakker (Dictyoptera, Blattoidea) er vel ikke den gruppen vi umiddelbart tenker på som husdyr. Men det finnes også her mange (ca. 4000) arter, og det er bare et fåtall som går i boliger, der de kan gjøre stor skade. Langt de fleste lever i tropiske områder, og er ikke mer uapetittelige enn andre insekter. Det finnes faktisk en egen forening om for de som er interessert i stell av kakerlakker - i England, hvor ellers?

Kakerlakkene er stort sett nøysomme dyr. De krever litt fuktighet i form av et glass med bomull i den ene enden. Her kan de de drikke, uten at vannet renner ut av glasset. Mange arter kan føres med grønnsaker eller banan, men også tørt hundefôr er et bra alternativ. Hvis kulturen ikke får rent bunnlag, kan det oppstå en syrlig lukt. Ikke alle er like begeistret for

«Dødninghodekakerlakk» (t.v.) og «hvesende kakerlakk» (t.h.). Tegnet fra foto av Jan Stenløkk.

dette...

Det er 20-30 arter som er holdt i kultur. En særing er «Madagaskar hvesende kakerlakk» (*Gromphadorhina sp.*), som blir ganske stor og kraftig (6-7 cm). Hannen minner om en blanding mellom trilobitt og nesehornbille, med leddet kropp og skovleformet utvekst på hodet. Denne arten er lett å holde, og får også unger i kultur uten de helt store problemene. En annen art jeg har hatt er «dødningehodekakerlakken» (*Blaberus sp.*), som har en dødningehode-likende tegning på ryggen.

Sirisser og gresshopper

Disse er vel egentlig mest holdt som fôrdyr for andre insekter, krypdyr og fugler. De kan derfor mange ganger finnes i zoo-butikker.

Sirisser kan meget lett holdes i kultur,

men en må mer enn ellers passe meget godt på at de ikke stikker av. De tar gjerne tørr hundemat, så matingen skulle ikke by på problemer. Dessverre er det en umiskjennelig lukt fra en siriss-kultur. Noen arter lager også den velkjente gnissende sangen, som kan gå en litt på nervene etter som nyhetens interesse for insektene har kjølnet noe.

Sirisser foretrekker 25-30 graders varme. Ved lavere temperaturer blir det lite forplantning og egglegging. Beholderen skal inneholde sand eller sagmugg som er fuktig, og hvor sirissene kan legge deres egg.

Biller

Enkelte biller er mulig å holde i kultur. Jeg har sett flere arter av «rosenbiller» (Cetoniidae, gullbasse-liknende) av slekten *Pachnoda*. Det er opptil tre cm store

«Rosenbiller» (*Pachnoda*) spiser gjerne banan. Foto: Jan Stenløkk

biller med tegninger vanligvis i gult og brunt, men også grønne sorte og andre farger forekommer. Opprinnelig kommer de fra Øst-Afrika, i alle fall de artene jeg har holdt.

Disse billene er meget lette å holde og avle. Bøkeblader eller blader fra frukttrær samles inn, kokes, og ristes av. I denne blandingen, som aldri må tørke ut og som bør være 10-15 cm tykt, lever larvene, og også de voksne billene. Sistnevnte er svært begeistret for bananer! Jeg foretrekker å gi «enden», med skall på, da det holder seg lenger friskt enn bare en skive. Jeg har nå hatt slike biller i et par år, og det er fortsatt liv i dem, så de kan tydeligvis leve ganske lenge. Temperaturen bør være minimum 20°C, og gjerne mer.

Men også store nesehornbiller som herkulesbiller og den tropiske scarabæiden *Xylotrechus gidon* holdes i kulturer med visne blader og banan og annen bløt frukt som føde. Problemet med disse er egentlig ikke så mye selve holdet, som den

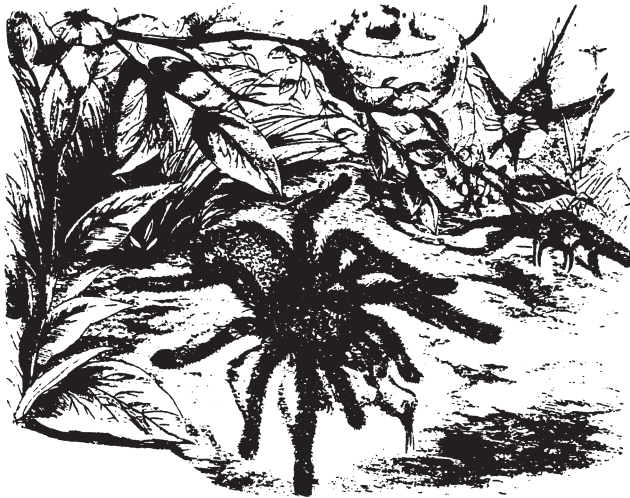
lange larvetiden på flere år. De færreste har så god tålmodighet at de satser på avl.

Igjen minner jeg om de mange spennende norske billene som nesehornbiller, jordløpere, trebukker, gullbasser for å nevne noen. Her er det rikelig monn til å eksperimentere i svært «upløyet mark».

Fugle-edderkopper

Dette er en gruppe leddyr som er blitt meget populære å holde. Blant annet i England er det flere foreninger for entusiaster. Enkelte arter edderkopper er faktisk blitt så populære at de er truet i naturen, etter sigende pga. stor innfangning for salg. Det bør vel også nevnes at populærnavnet «tarantell» er opprinnelig myntet på en italiensk edderkopp, men brukes nå mer og mer for de stor og hårete fugle-edderkoppene fra tropene, særlig fra sør og mellom Amerika.

Selv om dyrene ser skrekkinngytende ut, er de ikke spesielt aggressive og bare få er særlig giftige. Unntak finnes for begge

«Fugle-edderkopp»

delers! Jeg har sett arter som er ekstremt aggressive, og som jeg absolutt ikke ville tatt i. Derimot skal en passe på hårene som dyrene har på bakkroppen. Disse kan irritere, spesielt hvis de kommer i øyner eller i nesen.

For edderkoppens del må en passe på at de ikke faller ned, da de i så fall kan få store og dødlige skader. Den relativt store vekten gjør de mer mottaklige for skader etter fall enn «vanlige» småinsekter. Bakkroppen kan sprekke eller få skader da den har et overtrykk så dyret blør ihjel. Vanlig føde til fugleedderkoppene er sirisser, men ellers tar de nesten hva som helst, så lenge det er i bevegelse.

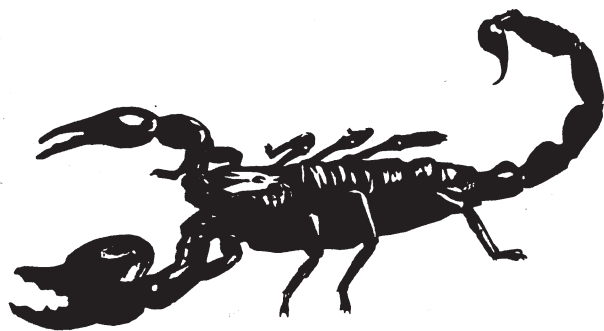
Oppdrett av fugleedderkopper er i stor grad mulig. Det ville være ønskelig om dette ble fremtiden for videre marked. Med dagens priser, som gjerne kan komme opp i over 1000 kroner for ett fint dyr, er det nok noen penger å tjene for de som satser litt seriøst på dette. Problemet er særlig å få tak i hanner (som er meget mindre og lever kortere enn hunnen), og å få hunnen interessert i hannen for parring og ikke som matkilde.

Skorpioner

Det må advares mot at dette tross alt er (meget) giftige dyr, som må behandles, oppbevares og omgås med stor respekt. Det er ikke alltid de største er de som er mest giftige! Selv er jeg i tvil om det er riktig å selge slike dyr, som den store, svartglinsende *Pandalus imperator* (se forsiden av Insekt-Nytt 1/1993). Det er den mest vanlige arten som er i salg i zoo-butikkene, og den som sees ganske ofte i butikken eller på engros-listene.

Tusenbein

Store, tropiske tusenben er også populære. De lever av frukt, og også for disse er banan en bra matkilde. Forøvrig skal en sørge for noe fuktighet for å få tusenben til å trives. En bør være klar over at disse dyrene ikke er så sløve og trege som de kan gi inntrykk av. De kan lett gnage seg gjennom papp og tøy. Selv fikk jeg erfare dette i Malaysia, der jeg hadde fanget et flott eksemplar. På grunn av mangel på passende oppbevaring, ble dyret knytt inn i et lommeterkle. Etter noen timer, da

Skorpioner er tross alt giftige dyr!

fangsten skulle beskues, var dyret rømt. Jeg satt igjen med et lommetørkle hvor dyret hadde gnagd seg gjennom fire lag tøy.

Hvordan er situasjonen med hensyn på import av tropiske insekter? Hvilke restriksjoner finnes? Jeg har forsøkt å finne frem i dette, men uten særlig hell. I følge Fjelddalen (1983) er det importforbud på levende insekter i Norge, og det kreves i tilfelle importtillatelse fra Statens Plantevern. Det skal være mulig å søke om lov, men en trenger trolig en meget god grunn, som forskning eller undervisning. Det beste er kanskje å gå veien via en zooforretning, som kan ha eller skaffe det som er av interesse. Ofte er det interessante ledd-dyr på importørens lister.

Mer informasjon og litteratur

Her skal bare nevnes noen utvalgte hefter og bøker som kan gi den interesserte ytterligere informasjon. Ellers er Internett en god kilde til bilder og stoff om insekter i kultur.

Det finnes også flere foreninger for de som har denne interessen. Mest aktuell er kanskje den danske «Knæleren», med adresse Erling Henriksen (formand), Peter Rørdamsvej 41A, Postboks 193, DK-2800 Lyngby, Danmark. En annen bra forening i Danmark er «*Exotiske Insekter*» v/ Tom Larsen, Gyvelvej 75 1 t.v., DK-4000 Roskilde, Danmark.

Ellers kan interesserte bli medlem i «Phasmid Study Group» i England. Kontingenten var i 1996 på £6.50. Adressen er: The Phasmid Study Group, The Membership Secretary, 40 Thorndike Road, Slough, Berkshire SL2 1SR, ENGLAND.

For informasjon og hold av kakerlakker, kontakt: «The Blattodea Culture Group», Membership Secretary Mr G.J. Ramel, c/o I.G.E.R., North Wyke, Devon EX202SB, ENGLAND. Kontingenten er £5.00 årlig.

Til slutt må jeg tilføye at jeg selv dessverre ikke har noen dyr å gi bort eller bytte med for tiden.

Litteratur

- Alderton, D. 1992. *A Step-by-Step Book About Stick Insects*. 64 sider.
- Amateur Entomologist Society 1970. *Rearing Stick Insects*. AES Leaflet No. 30, 20 sider
- Berg, Ø. 1988. Sommerfuglfangst i tropisk Asia. *Insekt-Nytt* 13(1):3-10
- Brock, P.D. 1985: *The Phasmid Reeler's Handbook (Stick Insects and Leaf Insects)*. 1985, 41 sider.
- Dickson, R. 1976. *A Lepidopterist's Handbook. The Amateur Entomologist*. 138 sider.
- Fjelddalen, J. 1983. Internasjonalt samarbeide for å hindre spredning av farlige skadegjørere på planter. *Insekt-Nytt* 8(4):27-32.
- Greve, L. 1997. Kneleternettvinger (Neuroptera, Mantispidae) - en spesiell insektgruppe *Insekt-Nytt* 22(4): 7-11.
- Heath, G.E. 1980. *Rearing and studying the Praying Mantis*. AES leaflet No. 36. 15 sider.
- Hansen, L. O. 1988. Påfuglspinnerne, tropenattens kjempesommerfugler. *Insekt-Nytt* 13 (4): 3-12.
- Haagenrud, A. 1996: Klekking av tropiske sommerfugler. *Insekt-Nytt* 21(1-2):11-13.
- Schultz, S.A. 1984. *The Tarantula Keeper's Guide*. Sterling Publications, New York. 128 sider.

Forfatterens adresse

Jan Stenlokk
Kyrkjeveien 10
4070 RANDABERG
e-mail: jan.stenlokk@rl.telia.no

Hornsikade (*Centrotus cornutus*) på Vestlandet

Gudrun Wilhelmine Bakkerud

Hornsikaden, *Centrotus cornutus* (Linnaeus, 1758) (Hemiptera, Auchenorrhyncha, Membracidae) er en mørk brun, centimeter stor sikade. Den er karakteristisk ved at pronotum er konveks og har et horn i hver side samt en lang, skarp utløper langs ryggen (figur 1, 2). Sikaden er så lett gjenkjennelig at selv folk som ikke har kjennskap til insekter, bør lette litt på øyenbrynene ved synet at dette dyret om de skulle treffe på det. Det ser ut til, basert på materiale på Zoologisk museum i Oslo, at hornsikaden er rimelig vanlig på sørøstlandet. Hittil er den bare publisert fra Rogaland på Vestlandet.

I juni 1998 var jeg en tur i den lille bygden Fresvik - et lite sted på sørsiden av Sognefjorden, cirka to mil øst for fergestedet Vangsnes. Stedet er omgitt av bratte fjell-sider og fjorden, og ligger litt isolert til. Under hoving på or dukket det opp et eksemplar av hornsikaden *Centrotus cornutus* (L.).

Hornsikaden er et så karakteristisk insekt at det ikke behøver å kontrollbestemmes, og det er ingen arter som kan forveksles med denne sikaden i skandinavisk fauna. Den er i følge Ossiannilsson (1981) ikke publisert fra andre vestlandsfylker enn Rogaland (både ytre og indre deler). Funnet i Fresvik representerer altså et nytt

Figur 1. Hornsikaden, *Centrotus cornutus* (Foto: Lars Ove Hansen)

fylkesfunn for arten.

Ved gjennomgang av samlingene på Zoologisk museum, Universitetet i Bergen viste det seg at det også var tre relativt nye funn fra Leikanger i Sogn. I tillegg til disse fire funnene fra Sogn og Fjordane er det også funn fra Hordaland. Hornsikaden er i følge Ossiannilsson (1981) heller ikke publisert fra dette fylket. De eldste funnene fra Hordaland skriver seg tilbake til 1937 og 1939, men har ikke vært registrert i Ossiannilssons oversikt. Jeg kan også nevne at jeg har fått opplyst fra Zoologisk museum i Oslo at de ikke har noen funn av arten fra verken Hordaland eller Sogn og Fjordane i sine samlinger.

I tillegg kan nevnes to funn fra Rogaland som neppe heller har vært publisert. Se tabellen under.

Hornsikaden er et så karakteristisk insekt at de få funnene tyder på at arten er sjelden på Vestlandet. Det blir nå opp til «insektjegere» nord for Sognefjorden å eventuelt registrere hornsikaden lengre nord på Vestlandet.

Litteratur

Ossiannilsson, C. 1981 The Auchenorrhyncha (Homoptera) of Fennoscandia and Denmark. *Fauna Ent Scan Vol. 7, part 2.*

Forfatterens adresse

*Gudrun Wilhelmine Bakkerud
Zoologisk museum
Entomologisk avdeling
Musèplass 3
5007 Bergen*

Figur 2. Hornsikaden, *Centrotus cornutus*

Funn av hornsikade fra Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane i Zoologisk museum, Univ. i Bergen:

RY	Eigersund	Hornesvatn	28/5.1973	A. Fjeldså	2 eks.
RY	Eigersund	Hornesvatn	10/6.1973	A. Fjeldså	1 eks.
HOI	Kinsarvik	Djønno	5/7. 1937	O.B. Lundetræ	1 eks.
HOI	Kinsarvik	Djønno	26/7.1939	O.B. Lundetræ	1 eks.
HOI	Kvam	Ved Svevatnet EIS 31	1-29/7.1997	J. Skartveit/L. Greve	1 eks.
SFI	Leikanger	Hermansverk, Njøs forskningsgård	sommer 1990	S. Røkenes	4 eks.
SFI	Leikanger	Hermansverk. Sanden	21/5.1990	S. Røkenes	2 eks.
SFI	Leikanger	Hermansverk. Sanden	14/6.1990	S. Røkenes	1 eks.
SFI	Vik	Fresvik EIS 50	13/6.1998	G.W. Bakkerud	1 eks.

«Nye» småkryp for Norge – VI

Skrukketrollet *Armadillidium nasatum* Budde-Lund, 1885 «hornkuleskrukketroll»

Kjell Magne Olsen

Grunnene til at «nye» i overskriften denne gang er satt i anførselstegn er for det første at arten faktisk allerede ble publisert fra Norge i 1910, og for det andre at funn nummer to ble gjort så langt tilbake som i 1969. Mitt bidrag i forhold til denne arten er altså kun å gjøre de to tidligere funnene kjent.

Artikkelen som omtaler arten (Bagnall 1910) er trykt et sted hvor de færreste vil finne på å lete etter opplysninger om norske skrukketroll (selv fant jeg den i en bibliografi for Storbritannia (Harding 1990)). Bagnall rapporterer at noen få individer ble funnet i et veksthus bak et museum (Zoologisk?) i Bergen 19. VI. 1909. Funnet fra 27. VIII. 1969, ca. 50 individer, inklusive både hanner, hunner og juvenile dyr, ble gjort i et kommersielt veksthus på Bryn i Oslo, og ligger oppbevart på Zoologisk Museum i Oslo. Disse stammer fra H. W. Waldéns omfattende innsamlinger av norske småkryp i perioden 1966 - 1991.

Skrukketrollmaterialet fra disse innsamlingene er bestemt av Åke Andersson i

Stockholm, og de to nevnte herrer har gitt meg tillatelse til å publisere funnet.

Armadillidium nasatum tilhører kuleskrukketrollene, dvs. de artene som kan rulle seg sammen til en nesten perfekt kule (også en annen norsk art, *Cylisticus convexus* (De Geer, 1778), kan imidlertid gjøre dette), og som i og med denne har fire kjente arter i Norge. Totalt er det nå kjent 23 arter her til lands. Det norske navneforslaget henspeiler på en platelikkende del på forkanten av hodet som på denne arten stikker mye lenger opp enn på de andre artene, omtrent som på et nesehorn.

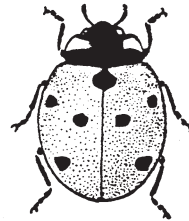
I Skandinavia er arten med sikkerhet kjent fra Norge, Danmark (Meinertz 1964) og Finland (Palmén 1946). Meinertz (1950) og Gruner (1966) sier at H. Lohmander har funnet arten i veksthus i Sverige, men dette er ikke gjengitt hos Enckell (1980). Kun i Danmark er den funnet utenfor veksthus. Artens opprinnelsesområde regnes som Nord-Italia (Gruner 1966).

Litteratur

- Bagnall, R.S. 1910. Records of some Scandinavian woodlice. *The Zoologist. Series 4* 14: 223-225.
- Enckell, P.H. 1980. *Kräftdjur*. Bokförlaget Signum. Lund. (685 s.). *Fåltfauna*.
- Gruner, H.-E. 1966. Krebstiere oder Crustacea. V. Isopoda. VEB Gustav Fischer Verlag. Jena. *Die Tierwelt Deutschlands* 53 (2): 151-380.
- Harding, P.T. 1990. An indexed bibliography of the distribution and ecology of woodlice (Crustacea, Oniscidea) in Great Britain (1830-1986). *Isopoda* 4: 1-32.
- Meinertz, N.T. 1950. The distribution of the terrestrial isopods in Denmark and some remarks on their distribution in the neighbouring countries. *Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening i København* 112: 165-223.
- Meinertz, N.T. 1964. The distribution of the terrestrial isopods in Denmark up to 1963. - *Videnskabelige Meddelelser fra Dansk Natur-historisk Forening i København* 125: 465-496.
- Palmén, E. 1946. Zwei aus Finnland bisher unbekannte synanthrope Landisopoden. - *Archivum Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae 'Vanamo'* 11: 1-2.

Forfatterens adresse

Kjell Magne Olsen
Skarvelokka
 4818 FÆRVIK

Entomologisk utstyr

(med 15% rabatt til NEF medlemmer)

Håver, nåler, etiketter, spennbrett, lokkebur, enkle objektkasser, pinsetter, prepareringsstrimler av pergament, lyskleder, etc.

Prisliste sendes mot 8 kroner i frimerker

ODIN IMPORT OSLO
 Postboks 42 Hovseter
 0705 Oslo
 Telefon og faks: 22 14 14 04

Nye småkryp for Norge – VII

Tusenbeinet *Macrosternodesmus palicola* Brolemann, 1908, «hvittusenbein»

Kjell Magne Olsen

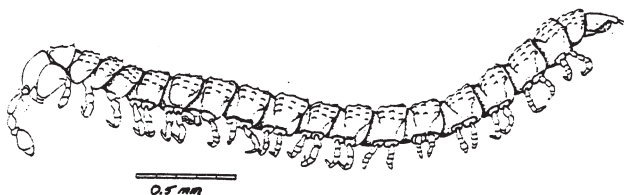
Med denne omtalte arten, er 31 tusenbeinarter funnet i Norge (se Olsen 1995). Både i Sverige og Danmark er det publisert 43 arter, så det er antakelig flere igjen å oppdage, også uten-dørs.

M. palicola er en meget liten art, opp til 4 mm lang og 0,4 mm bred, i orden Polydesmida. Dette er Norges klart minste tusenbeinart. Polydesmidene omfatter i Norge ellers først og fremst flat-tusenbeinene i slektene *Polydesmus* og *Brachydesmus*; i tillegg kommer to arter som bare er funnet innendørs. Hvittusenbeinet mangler øyne, som alle andre polydesmider, og er som navneforslaget skulle tilsi, helt hvitt,

bortsett fra at den mørke tarmen kan skimtes gjennom huden.

Det hittil eneste norske individet er en hunn funnet inne i et veksthuskompleks på Vollen i Asker, Akershus, EIS 28, den 5. mars 1995. Dyret ble håndplukket med pinsett, og forsøk på utdriving av dyr fra medbrakt jord ved hjelp av Tullgrentrakt ga magert resultat.

I Sverige er den funnet i hvert fall i Skåne (Blower 1985, Kime 1990), og i Danmark på mange lokaliteter i tilsammen fire faunistiske distrikter (Enghoff 1973, 1974, 1997 in litt.). I alle de nordiske landene må arten regnes som innført. I Storbritannia lever den derimot i naturlige habitater, oftest kalkrikt.

Som en kuriositet kan jeg ta med at denne arten regnes som en typisk «collector's item», dvs. den er stort sett funnet i hagene til ihuga tusenbeinsamlere.

Litteratur

- Blower, J.G. 1985. *Millipedes. Keys and notes for the identification of the species*. E.J. Brill/Dr. W. Backhuys. London. (242 s.). *Synopses of the British Fauna* 35.
- Enghoff, H. 1973. Diplopoda and Chilopoda from suburban localities around Copenhagen. *Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening* 136: 43-48.
- Enghoff, H. 1974. Om tusindbenenes udbredelse i Danmark (Diplopoda). *Entomologiske Meddelelser* 42: 21-32.

Kime, R.D. 1990. A provisional atlas of European myriopods. Part 1. *Fauna Europaea Evertebrata* 1: 1-109.

Olsen, K.M. 1995. Nye småkryp for Norge - I. Tusenbeinet *Kryphioiulus occultus* (C.L. Koch, 1877), «grisehaletusenbein». *Insekt-Nytt* 20 (4): 13.

Forfatterens adresse

Kjell Magne Olsen
Skarvelokka
4818 FÆRVIK

ETTERLYSES!

Vi ønsker informasjon om biotoper som er spesielt viktige for å ta vare på insekter som ellers er sjeldne i den regionen du bor. Konkret gjelder det biotoper i kommunene: Lørenskog, Rælingen, Bærum og Drangedal. Opplysningen vil bli brukt i kommunenes arbeid med å kartlegge viktige naturtyper for bevaring av biologisk mangfold.

Skriv til:
Siste Sjanse
Maridalsveien 120
0461 OSLO
E-mail: siste-sjanse@iname.com

Vennlig hilsen
Siste Sjanse
Terje Blindheim

Scardia boletella som indikatorart for nøkkelbiotoper?

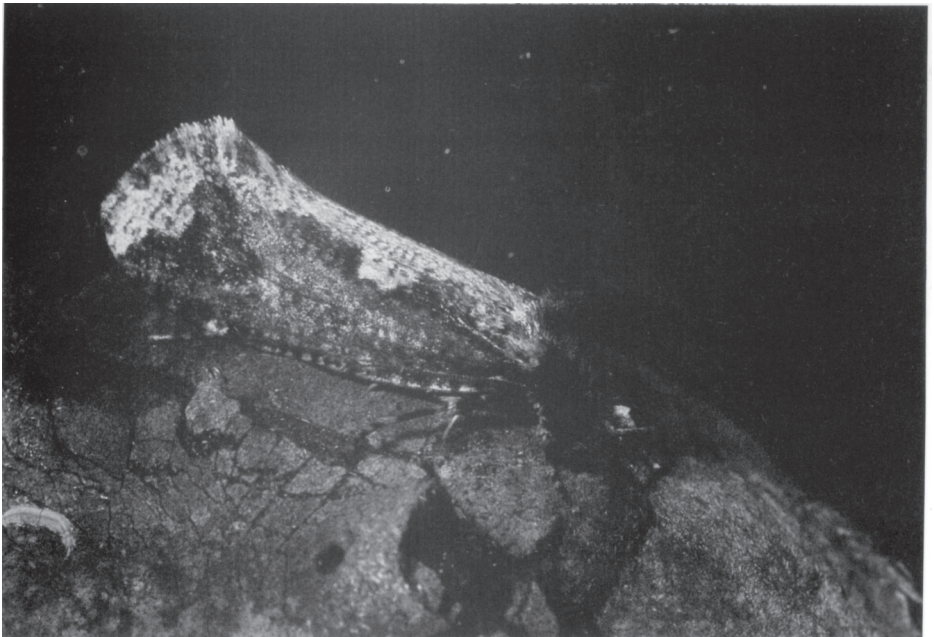
Ola M. Wergeland Krog

Scardia boletella Fabricius, 1794 (tidl. *S. polypori*) er en stor møll med gråmørkegrå og hvite tegninger, frynsete vingekant og vingebredde på ca. 43 mm (figur 1). Den tilhører familien ekte møll (Tineidae), og er tidligere påvist tre ganger i Norge, nærmere bestemt i Buskerud og Telemark.

Arten er oppført som sårbar (V) på den

norske rødlista (Hansen & Aarvik i manus), og som hensynskrevende (DC) på den svenske (Ehnström m.fl. 1993). Arten er også påvist i Sverige og Finland, men hovedutbredelsen er i Øst-Europa (Ehnström & Waldén 1986).

Larven lever i kjuker og morkent løvtrevirke i urskogslignende skogbestand, og ser ut til å foretrekke døde bjørkestammer som er angrepne av knuskkjuka *For-*

Figur 1: Nyklekket *Scardia boletella* på knuskkjuka.

mes fomentarius (Ehnström & Waldén 1986). Tiltak for å bevare arten er etter anbefaling av Ehnström & Waldén (1986) å sette igjen grove stammer av bjørk og bøk ved avvirkning. Arten antas av Bengt Ehnström (pers. medd.) å egne seg godt som indikatorart ved registrering av nøkkelbiotoper for biologisk mangfold i skog.

Som indikatorart er den velegnet ved at den med rimelig grad av sikkerhet kan artsbestemmes ut i fra mikrohabitat og utseendet på larvegangene, og at sjansen for forveksling med andre arter er liten (Bengt Ehnström pers. medd.). Arten kan på denne måten brukes som indikator på nøkkelbiotoper i skog til alle årstider, noe som er en stor fordel i praktisk inventeringsarbeid.

Ny for Østfold

Et nytt funn av arten ble gjort den 14. juni 1998 på Risenhøgda i Marker kommune (UTM: PM504173 ED50). To individer ble klekket ut av ei knuskkjuka som ble funnet på ei grov bjørk i gran-dominert naturskog i en østvendt skråning. Lokalteteten ble avvirket for ca. 5-6 år siden, men store lauvtrær (bjørk og osp), enkelttrær av furu, samt mindre grupper med skrapskog hadde blitt spart. Arten ble i felt bestemt ut i fra utseendet på larvegangene i bjørka og i knuskkjuka. Disse er blyantstore, glatte og kitiniserte og går fra veden og inn i kjuka. Larvene forpupper seg i kjuka og klekker gjennom kjukeoverflaten, hvor puppehylsteret gjerne blir sittende igjen i klekkehullet (figur 2).

Figur 2: Puppehylsteret til *Scardia boletella* blir gjerne sittende igjen i klekkehullet.

Indikatorart for indikatorarten

Skyggebillen *Bolitophagus reticulatus* har vist seg å være en relativt vanlig art i knuskkjuka på egnede lokaliteter i Østfold. Denne arten er lett kjennelig på sin meget sterke karbollukt, og den forekommer ofte sammen med *S. boletella* og andre interessante arter som f.eks. skyggebillen *Oplocephala haemorrhoidalis* (Ehnström & Waldén 1986).

Etter boka

I dette tilfellet var alt «etter boka». Lokaliteten er langt fra noen urskog, men en av de finere naturskogsområdene i fylket, bl.a. med relativt mange funn av lungenever *Lobaria pulmonaria*. Arten ble bestemt ut i fra sportegn som like gjerne kunne vært påvist om vinteren. Til alt overmål hadde lokaliteten blitt avvirket for flere år siden, og de anbefalte flerbrukshensyn for å bevare arten var ivarettatt. Dette hadde til overmål ført til at arten fortsatt finnes i området.

Insekter –framtidens indikatorarter i Østfoldskogene?

Selvfølgerlig gjør ikke en svale (møll) noen sommer, men funnet indikerer at utvalgte insekterarter kan bli et godt supplement til de etter hvert velkjente lav- og soppartene som blir benyttet i dag. Kanskje spesielt i Østfold og andre områder hvor det har blitt drevet et intensivt skogbruk i noen hundre år allerede, og hvor de etablerte indikatorartene stort sett er for sjeldne til praktisk inventering, kan det være verdifullt å ha et større spekter med indikatorarter å spille på.

Det bør i denne forbindelse nevnes at organisasjonen «Siste Sjanse» er i ferd med å utarbeide en rapport om insekter

som indikatorarter på verdifulle skogsbiotoper, med utgangspunkt i et fem dagers kurs som ble holdt for «Siste Sjanse» i mai 1998 av den svenske skogentomologen Bengt Ehnström.

Tidligere funn i Norge

BØ, Krødsherad: Noresund, flere eksemplarer klekt fra *Fomes fomentarius* 1981 leg. F. Midtgaard. BV, Rollag: Veggli 1979 leg. B.A. Sagvolden. TEY, Drangedal: Skultrevassåsen 1993 + 1994 leg. A. Bakke

Takk til Leif Aarvik for bekreftelse av arten og for opplysninger om tidligere funn.

Litteratur

- Ehnström, B., Gärdenfors, U. & Lindelöw, Å. 1993. Rödlistade evertebrater i Sverige 1993. Databanken för hotade arter. Uppsala. 1-69.
- Ehnström, B. & H. W. Waldén. 1986: *Faunavård i skogsbruket*. Del 2 - Den lägre faunan. Skogsstyrelsen, Jönköping. 1-351.
- Hansen, L.O. & Aarvik, L. i manus. Sjeldne insekter i Norge. Del 3. Sommerfugl. NINA Fagrapport.

Forfatterens adresse

Ola M. Wergeland Krog
Alléen 16
1890 Rakkestad

COLARB startet (igjen)

Den 20. februar 1999 var det møte på NISK (Norsk Institutt for Skogforskning), for å starte opp igjen Coleopterologisk Arbeidsgruppe (COLARB). Den forrige avgikk med en sikker død for mange år siden. Ved siden av «billefolk» var Leif Aarvik til stede for å orientere om LEPARBs (tilsvarende gruppe for sommerfugler) erfaringer og problemer gjennom mange år. Takk til Leif for en flott presentasjon.

Gruppas mål er å arbeide for at vi skal kunne få en ny kartkatalog over de norske billene. Det blir opprettet en egen database til oppgaven. Vi håper flest mulig er interessert i å samarbeide mot målet. Arbeidsgruppen blir reservert for de som kan og vil arbeide aktivt.

Gruppen består foreløpig av:

Bjørn Sagvolden
3626 Rollag

Frode Ødegaard
NINA, Tungasletta 2
7005 Trondheim

Sindre Ligaard
Madsvei 21
1540 Vestby

Torstein Kvamme (koordinator)
NISK, Høgskoleveien 12
1432 Ås

Dette er ikke nødvendigvis den endelige gruppa. Nye medlemmer blir vurdert når de melder sin interesse. Gruppen vil bruke litt tid på å finne en passende arbeidsform. Senere vil vi dra på «bestemmelsetokt» (Sindres uttrykk) til samlinger etter hvert som vi får tid.

Med hilsen
Torstein Kvamme

Hvor befinner de norske «billeekspertene» seg?

Bjørn A. Sagvolden, Numedal Insektregistrering

I våre naboland har det alltid vært klart hvilke personer som tar seg av de forskjellige gruppene innen entomologien. Utgivelser av utbredelseskataloger for flere ordener viser dette. Men hvordan er så staa her i Norge?

Når noe skal publiseres angående vårfluer, tovinger eller nettvinger, har det utkrystallisert seg en Vestlands-elite, mens libeller, øyestikkere og teger blir godt ivaretatt av Trøndere. Norske sommerfuglforskere har etablert sin egen «LEPARB-gruppe» der de samarbeider om å legge sommerfugl-Norge inn i en elektronisk database. Enkelte «utbrytere» fra det lepidoperologiske miljøet har sågar sett seg ut visse vepsegrupper de mener det er verdt å konsentrere seg om.

Billekataloger blir i våre naboland i hovedsak publisert av Hansen i Danmark, Silfverberg i Finland og Lundberg i Sverige. Hvordan er det så i vårt eget langstrakte land? Dersom du er i besittelse av godbiter må du kikke på bakre omslagside av «Insekt-Nytt». Der opplyses det at en viss T. Kvamme er den sentrale person som skal kontaktes når det gjelder spørsmål om biller. Han er skogteknikker, så utdannelsen har han i så måte i orden. Men hva skjer når en vanlig autodidakt hobby-coleopterolog skal publisere noe

om biller i Fauna Norvegica Serie B.? Jo, da er det collembolspesialisten Arne Fjellberg som leser igjennom manuskriptet før det blir trykket (denne hemmeligheten har han selv fortalt meg).

Men så møter mitt «nøbe blikk» femte avsnitt i forordet til en nylig utgitt svensk billekatalog en desemberdag for fire år siden. Her finner jeg følgende opplysninger: «Ett varmt tack riktas till Michael Hansen, Danmark samt Jogeir N. Stokland, Norge för gjennomlesing og kommentarer till respektive lands fauna». Jeg har ingen betenkligheter med å akseptere at Michael Hansen, som er en kunnskapsrik og meget dyktig dansk coleopterolog, har rettet opp feil i sitt lands avsnitt i katalogen. Spørsmålet jeg stiller meg er: *Hvem i all verden er denne Jogeir N. Stokland, og hvilke kvalifikasjoner har han til å uttale seg om norske biller?* Har han peiling eller er han bare en sjarlatan?

Vi er jo inne i sjarlatanenes tidsalder, så spørsmålet er nærliggende. Undringen baserer seg på at jeg leser omtrent alt (forhåpentligvis) som publiseres angående funn av biller i Norge, og jeg må med hånden på hjertet bekjenne at jeg ennå har til gode å se denne Stokland som forfatter eller medforfatter av entomologiske utgivelser. En må i denne sammenheng være klar over at opplysninger om upubliserte

funn er å betrakte som «ikke-funn». Det er skremmende å se hvor lite alvorlig det blir sett på å «publisere» nye arter.

Men jeg er ikke helt ferdig enda. Da den forrige svenske katalogen dukket opp i min postkasse begynte jeg straks å legge samtlige billearter inn i en egen database. Underveis dukket det stadig opp uriktigheter i forhold til hvordan det norske billebildet så ut, og hva som kom frem i katalogen. Mine kamerater ved NINA i Trondheim ble orientert om hva jeg hadde funnet ut, og jeg fikk fra dem forståelse for at de var klar over problemet og arbeidet med en opprenskning i så måte. Jeg, min enfoldige sjel, makulerte da mitt oppsatte notat over hva jeg mente var feil. Dette er nå over 12 år siden, men jeg har ingenting sett angående disse rettelser.

Det jeg vil fram til er at vi her i landet straks må få nappa ut den berømte fingeren, og slutte å kjøre coleo-egotripper. Det bør være mulig for oss også å samle oss om en bille-publikasjon i Norge, og ha en kontinuitet i den. Jeg vil her ikke unnlate å nevne at serien: «Notes on Norwegian Coleoptera» slår bra an blant europeiske

coleopterologer og universiteter, og lista over forskere som ber om «reprints» vokser stadig.

Med sure oppgulp

Rollag, 1. januar 1999

Bjørn Sagvolden

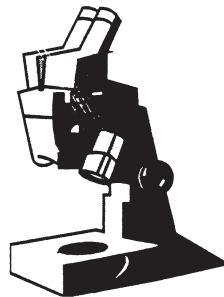
Herr Sagvolden tar feil på ett punkt! Begge de siste svenske billekatalogene fant han på mitt kontor! De dukket aldri opp i hans postkasse! Videre har vi tatt vekk oversikten på tredje omslagsside over ansvarspersoner for de respektive insektordnene. Den tok for stor plass.

Redaktørens bemerkning!

Foreningens lupe

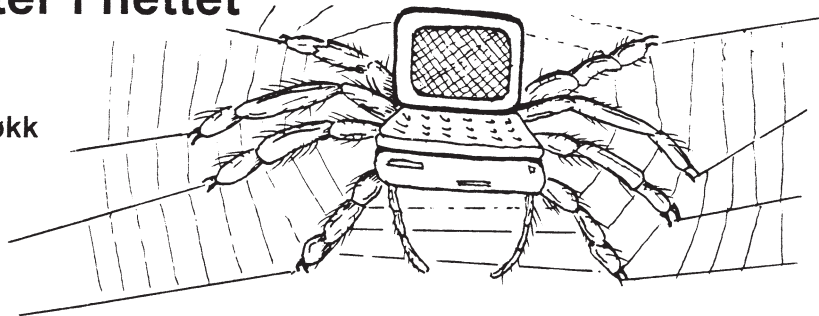
Foreningens lupe står nå på Zoologisk museum i Oslo til videre utlån. Interesserte kan kontakte Lars Ove Hansen for lån.

Lupen lånes til medlemmer av N.E.F., for ett år av gangen.

Insekter i nettet

Jan Stenløkk

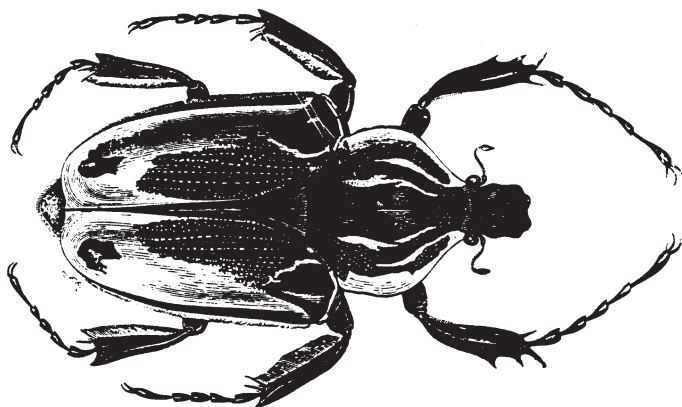

«University of Florida Book of Insect Records» (1998) er en spennende bok om rekorder i insekt-verdenen.

Boka kan lastes ned gratis fra nettet, og blir på cirka 70 sider. Den er skrevet i 1994 av studenter på et insekt-økologisk kurs ved University of Florida, USA. Hver student skrev et par sider om et valgt tema, og her er informasjon om mye spennende: hvilket insekt har det minste egg (0.02mm), største antall unger, lengste livssyklus, flest larvestadier (45), korteste

og lengste livstid (hhv. 5.8 dager og flere tiår), den giftigste (en maur-art), mest støyend (afrikansk sikade), raskeste (145 km/time) og mye annet. Særlig interessant er kanskje at det er kritisk gjennomgang av data, og referanser til kildene. Ofte dukker slike data opp «fra det blå», uten noen sjekk av riktigheten.

(Etter: «University of Florida Book of Insect Records» 1998. Internett adresse: <http://gnv.ifas.ufl.edu/~tjw/recbk.htm>)

Insektene finnes overalt – også i verdensrommet! I alle fall i romfartøyer, hvor ulike arter er brukt til forsøk. En side fra NASA omtaler de viktigste arter og deres respektive gjerninger og resultater etter kortere og lengere tid i verdensrommet.

Bananfluen *Drosophila melanogaster* er selvfølgelig med. Det viste seg at det var mulig for fluene å parre seg i vektløs tilstand. På den annen side falt levealderen til hannene. Utvikling av unger var normal, selv om det ble noe endringer i utviklingstid og størrelse.

Mer betenkelig var at strålingen fra rommet ga kromosom forstyrrelser. Abnormiteter ble også funnet hos melbiller *Tribolium confusum* og hos «vandrende pinne» (*Carausius morosus*) Hos husfluen *Musca domestica* lærte ikke voksne fluer som utviklet seg fra larver i rommet å bruke vingene. De foretrakk å flyte i vektløs tilstand fremfor å slå med vingene. Honningbiene derimot skjønte ikke dette, men ble ikke i stand til å fly. De tumlet rundt i vektløs tilstand.

(Etter: «Results of Past Insect Space Experiments».

http://spaceprojects.arc.nasa.gov/Space_Projects/FlyLab/past.rsrch.html

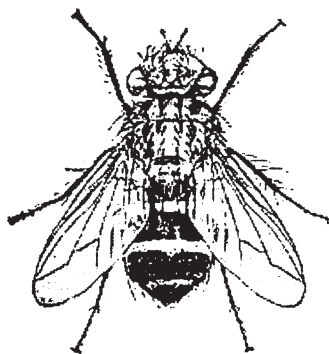
At taxonomi og systematikk er viktig, kjenner og entomolger godt til. Selv om dette er et botanisk eksempel,

En tre år gammel gutt reddet livet takket være raskt identifisering av en giftig plante han hadde spist bær av. Digitale bilder av planten ble sendt over internett

til herbariet på universitetet i Georgia, USA. Etter bare syv minutter var planten identifisert (*Solanum americanum*) og barnet fikk relevant behandling på sykehuset. Samme metode kunne tenkes brukt for identifisering av noen av de 4000 planter som kommer inn til samme sted årlig pr. post og brev.

(Etter «Science Daily News», 19.07.1999 <http://www.sciencedaily.com/releases/1999/07/990719081051.htm>)

Vi i redaksjonen hadde gjerne sett at medlemmene hjalp til med stoff til denne spalten. Send en utskrift eller adresse til steder som kan være av interesse, gjerne med et utdrag på norsk. Papiruskrift kan også sendes, men husk å ha med hvor stoffet kom fra. Bruk adressen til redaksjonen i «Insekt-Nytt», eller elektronisk til jan.stenlokk@rl.telia.no

Årsmelding for Norsk Entomologisk Forening

11.12.1997 - 10.12.1998

I perioden har foreningen hatt følgende personer i ombud:

Styret:

Formann	Dr. philos. Preben S. Ottesen, Oslo
Nestformann	Professor Johan Andersen, Tromsø
Sekretær	Cand. scient. Jan Arne Stenløkk, Randaberg
Kasserer	Dr. scient. Bjørn Økland
Styremedlemmer	Dr. philos. Arne Fjellberg, Tjøme Journalist Morten Falck, Oslo Cand. scient. Lars Ove Hansen, Drammen

Redaksjonen av Fauna norvegica Ser. B:

Redaktør	Professor John O. Solem, Trondheim
Medlemmer av redaksjonskomiteen	Dr. philos. Arne Fjellberg, Tjøme Dr. philos. Knut Rognes, Stavanger Førstekonservator Arne Nilssen, Tromsø

Redaksjonen av Insekt-Nytt:

Redaktør	Cand. scient. Ole J. Lønnve, Bærum (t.o.m. 4/97) Cand. scient. Lars Ove Hansen, Drammen (f.o.m. 1/98)
Medlemmer av redaksjonskomiteen	Cand. scient. Jan Arne Stenløkk, Randaberg Cand. philol. Øistein Berg, Bærum

Redaktører av Insecta Norvegiae:

Førsteamanuensis Bjarne Meidell, Bergen
Førsteamanuensis Erling Hauge, Bergen

NEFs Internettssider:

Cand.mag. Ommund Bakkevold, Sandnes

Distributør: Adm. dir. Jac. Fjelddalen, Ås

Revisor: Professor Ragnhild Sundby, Ås

Valgkomité: Professor Alf Bakke, Ås
Professor Sigmund Hågvær, Ås

Norsk medlem i rådet i Scand. Soc. Ent., utgir Ent. Scand.:
Dr. philos. Geir E.E. Søli, Oslo

Kontaktperson vedr. norske insektnavn:
Cand. scient. Lars Ove Hansen, Drammen

Representant i Samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold (SABIMA):
Professor Sigmund Hågvær

Verneutvalgets medlemmer:
Professor Sigmund Hågvær, Ås (formann)
Førsteamanuensis Trond Andersen, Bergen
Konsulent Torstein Kvamme, Ås
Dr. scient. Fred Midtgaard, Ås
Lektor Tore R. Nielsen, Sandnes
Førsteamanuensis Torstein Solhøy, Bergen
Lærer Leif Aarvik, Ås

Styret for NEFs fond:
Førstekonservator Lita Greve Jensen, Bergen
Professor Arne Semb-Johansson, Oslo
Professor John O. Solem, Trondheim

Medlemstall

Pr. desember 1998 var antall betalende medlemmer i foreningen 345 norske og 48 utenlandske personer og institusjoner. Det er en dobling av antall utenlandske, men fire færre norske medlemmer enn på tilsvarende tid i 1997. Dessverre er det reelle antallet norske medlemmer trolig falt enda mer, da mange kontingenter for 1998 ennå ikke er betalt inn.

I løpet av 1998 er det kommet adskillige forespørsler om medlemskap i foreningen, ikke minst via foreningens nyopprettede Internett-sider. Selv om de fleste forespørsler resulterer i medlemskap, er det svært lite kontinuitet i medlemsmassen. Mange er medlem for ett år eller to, før de forsvinner. Det har også i 1998 vært nødvendig å sende

purringer på kontigent til et uforholdsmessig antall av medlemmene, og en rekke ikke-betalende medlemmer er strøket i løpet av året etter at to purringer ble sendt. Et hovedproblem er at både «Insekt-Nytt» og «Fauna Norvegica» har vært sterkt forsinket, noe som skaper forvirring med hensyn til betaling av kontigent, og resulter i atskillige purringer og forespørsler til sekretæren om manglende nummer.

Foreningen har ett æresmedlem: Astrid Løken.

Styremøter:

Det har vært avholdt styremøte 24.11.

Møter:

Årsmøtet 10.12.1997 ble avholdt på Biologisk Institutt, Universitetet i Oslo. Foredrag ved Dag Hjermann: «Det er ikke størrelsen det kommer an på - om insekter og landskapsøkologi». Det var 11 frammøtte.

Andre aktiviteter:

9. norske entomologmøte, Kongsvoll

Møtet ble avholdt 23-24 april 1998 på Kongsvoll fjellstue. Det var 15 deltakere og det ble gitt 14 foredrag. Møtet ble organisert av John O. Solem, Vitenskapsmuseet, NTNU, Trondheim.

«25th Nordic-Baltic Congress of Entomology» - Norge år 2000

Norsk entomologisk forening og Universitetets zoologiske museum (Oslo) har, etter ønske fra de øvrige deltagerland, påtatt seg arrangementet av kongressen i år 2000. Styret i NEF inviterte til et konstitueringsmøte 20 januar 1998, der en representant for hver av de entomologiske miljøer i Osloregionen møtte. Kongressens organisasjonskomité har fått følgende sammensetning:

Jan Emil Raastad, Universitetet i Oslo, ZMO (formann)

Alf Bakke, Skogforsk, Ås

Morten Falck, NEF / Aftenposten, Oslo

Lars Ove Hansen, NEF / Universitetet i Oslo, ZMO

Sigmund Hågvar, Norges Landbrukshøgskole, Ås (NLH)

Nina Svae Johansen, Planteforsk, Ås

Preben Ottesen, NEF / Folkehelse, Oslo

Lauritz Sømme, Universitetet i Oslo

I tillegg er det oppnevnt tre arbeidskomitéer: *Programkomité*: Lauritz Sømme (formann), Jan Emil Raastad, Geir E.E. Søli, Leif Aarvik. *Finanskomité*: Preben Ottesen (formann), Sigmund Hågvar, Nina Svae Johansen. *Ekskursjonskomité*: Lars Ove Hansen (formann), Alf Bakke, Morten Falck, Arne Fjellberg.

Det har vært holdt tre møter og en ekskursjon der møteinnbydelse, finanser, program og møtested m.m. er forberedt. Invitasjon er sendt ut til foreninger, tidsskrifter og privatpersoner, og det er søkt økonomisk støtte til finansieringen. Kongressen vil finne sted 28/6-2/7-2000 på Melsomvik videregående skole (tidligere jordbruksskole) i Vestfold, sentralt beliggende i forhold til attraktive ekskursjonslokaliteter på Tjøme, i Larviksområdet og i Drangedal. Informasjon om kongressen vil etter hvert bli lagt ut på Internett.

Pinsetreff 1998

Møtet ble berammet til 29 mai - 1 juni på Langøya i Bamble kommune, men måtte dessverre avlyses pga. manglende oppslutning.

Internett

1998 har vært et gjennombruddsår for NEF på Internett. Ommund Bakkevold har laget en flott hjemmeside for NEF. Der man blant annet finner informasjon om NEF og adresser til lokallagene, flere nummer av Insekt-Nytt, salgslisten, insektbilder og linker til andre entomologsteder. Sidene ligger gratis hos Landbrukshøgskolen på Ås, men vil i løpet av neste år flyttes til Zoologisk Museum i Oslo. Stadig kommer forespørsel om medlemskap, informasjon om foreningen eller generelt om insekter og insektsamling.

Vernesaker, offentlige høringer, annet samarbeide

Foreningen har gitt uttalelser i flg. vernesaker og offentlige høringer:

- Truede akvatiske invertebrater i Oslo og Akershus, Norges Jeger- og fiskerforbund – Akershus. En rapport på 44 sider, utarbeidet av Carsten Stig Jensen, ble sendt NEF 4/12, der NEF og flere av våre medlemmer takkes i forordet.
- Verneplan for Oslofjorden. Uttalelse 4/5-1998 til Miljøverndepartementet, Direktoratet for Naturforvaltning og Oslofjord-utvalget.
- Kartlegging og forvaltning av biologisk mangfold, Frogn kommune.
- Genmodifisert bomull og tomat i Spania. Direktoratet for Naturforvaltning.
- Spørreundersøkelse om bruk av Faktaark. Direktoratet for Naturforvaltning.
- Spesialnummer: Verdens Natur nr. 2, 1998 (årg. 13). Temahefte for biologisk mangfold og Lokal agenda 21. (Med presentasjon av SABIMA). Samarbeide med WWF Verdens Naturfond.
- SABIMA-rapport, der NEF stod for vesentlige bidrag: "Artsmangfold i Norge. Status-Trusler-Tiltak".

Foreningens lupe

Binokularlupen ble i mars 1996 overlevert fra Kai Berggren, Kristiansand, til Magne Flåten, Kjøpmannskjær. I løpet av 1998 er den returnert til foreningen og andre medlemmer kan nå søke om lån av lupa. Den lagres i øyeblikket på Zoologisk Museum i Oslo.

Blekkulf

To hefter, om sommerfugler og insekter i kulturlandskapet, og en plakat ble laget i samarbeid med Blekkulf. Plakaten om sommerfugler kan sendes til våre medlemmer ved å kontakte forfatteren, Lars Ove Hansen (redaktør av Insekt-Nytt).

Norske insektnavn

Navnekomiteén har utarbeidet liste over norske navn på alle norske storsommerfugler, inkludert både målere og nattfly. Også på en rekke andre familier og ordener over insekter er det kommet innspill.

Fauna norvegica Serie B (Norwegian Journal of Entomology):

I brev fra NINA/NIKU, datert 2/1-1998, sier de opp tidsskriftsavtalen med NEF om Fauna norv. Ser. B (se nedenfor under «Foreningens tilstand»). Siste nummer med NINA/NIKU som utgiver skal komme i slutten av 1998, da som et dobbeltnummer (1998, Vol. 45, nr. 1 & 2). Vol. 44, nr. 2 (1997) ble sendt ut i mars. Tidsskriftet vil fra og med 1999 videreføres under navnet Norwegian Journal of Entomology.

Insekt-Nytt:

Årgang 22, nr. 2-3/1997 ble sendt ut i juli.

Årgang 22, nr. 4/1997 er trykket og i ferd med å sendes ut.

«Insekt-Nytt» distribueres til alle NEFs medlemmer, samt til flere biblioteker og offentlige kontorer, journalister o.a. Totalt utgis det derfor ca. 400 eksemplarer av Insekt-Nytt.

Insecta Norvegiae:

Ingen i 1998.

Norske Insekttabeller:

Ingen i 1998.

Driftsstøtte: For 1998 er det gitt driftsstøtte fra Miljøverndepartementet på kr. 25 000.

Foreningens tilstand:

Foreningen har en stabil kjerne av medlemmer, men utenfor denne kjernen er det fortsatt meget stor utskifting av medlemmer. Medlemstallet har sunket betydelig i 1998, blant annet på grunn av få og forsinkede utgivelser av foreningens publikasjoner. Bruk av Internett har imidlertid brakt noen nye medlemmer til foreningen.

«Insekt-Nytt» lages og distribueres fortsatt på dugnad, og sliter fortsatt med å følge tidsplanen. Selv om Lars Ove Hansen tar over som ny redaktør, trenger redaksjonen å få forsterket sitt mannskap.

Foreningen har i 1998 mistet sin støtte fra NINA/NIKU, dvs. økonomisk og praktisk hjelp til trykking og distribusjon, av Fauna norv. Ser. B. En tilsvarende skjebne led Norsk Ornitologisk Forening med Fauna norv. Ser. C. Også Norsk Botanisk Forening har mistet tilsvarende støtte til sitt tidsskrift «Blyttia». Styret i NEF har tatt opp denne vanskelige situasjon i Samarbeidsrådet for bevaring av biologisk mangfold (SABIMA). Det er sendt søknader til Miljøverndepartementet, foreløpig uten positiv respons. NEF tok spesielt opp saken på SABIMA-møte 9/10 med direktørene for Direktoratet for Naturforvaltning (DN). Dialog er opprettet, og saken vil videreføres i 1999.

Det gis ypperlige tilbud til mange av våre medlemmer gjennom lokalforeningene. Møter og ekskursionsjoner blir arrangert. Denne virksomheten er miljøskapende og viktig, og bør støttes opp i økende grad fra sentralt hold.

Preben Ottesen
formann

Jan Arne Stenløkk
sekretær

HVIS DU FLYTTER

**Så husk å gi beskjed til sekretæren om adresse-ending.
Da sparer du oss for mye ekstra-arbeide.
Bruk postboks adressen vår, eller e-mail:
jan.stenlokk@rl.telia.no**

Rettledning for bidragsytere:

Insekt-Nytts hovedartikler struktureres som følger:

1) *Overskrift*; 2) *Forfatteren(e)s navn*; 3) *Selve artikkelen* (gjerne innledet med en kort tekst som fanger leserens oppmerksomhet og som trykkes med halvfete typer; splitt hovedteksten opp med mellom-titler; 4) *Evt. takk til medhjelpere*; 5) *Litteraturliste*; 6) *Forfatteren(e)s adresse(r)*; 7) *Billedtekster* og 8) *Evt. tabeller*. Alle disse punktene kan følge rett etter hverandre i manus. Send bare ett eksemplar av manus. Bruk forøvrig tidligere numre av Insekt-Nytt som eksempel. Latinske navn skal understrekes eller skrives i kursiv dersom man benytter databehandling.

Manuskripter må være feilfrie, men enkelte overstrykninger og mindre rettelser godkjennes såfremt de er tydelige. Siden redaksjonen benytter databehandling i det redaksjonelle arbeidet, oppfordrer vi bidragsyterne til å sende inn manuskripter på disketter, Macintosh- eller PC-kompatible, hvis mulig. Send i alle tilfeller med en utskrift av artikkelen. Artikler sendt som e-mail eller attachment til e-mail blir ikke godtatt, hvis det ikke på forhånd er avtalt med redaksjonen.

Illustrasjoner. Vi oppfordrer bidragsytere til å illustrere artiklene med fotografier og tegninger. Insekt-Nytt settes i A4-format. Tegninger, figurer og tabeller bør derfor innleveres ferdige til å klistres inn i bladet, tilpasset 8,9 cm bredde for én spalte, eller 18,4 cm over to spalter. Dette vil spare redaksjonen for både tid og penger, men vi kan forminske dersom det er umulig å levere de ønskede formater. Fotografier innleveres uavhengig av spaltebreddene, men send ikke svart/hvit fotografier som er vesentlig mindre enn den planlagte størrelsen i bladet. Fargedias kan innleveres, men svart/hvitt bilder gir best kvalitet. Store tabeller bør innleveres ferdige til trykk (altså som illustrasjoner).

Korrektur. Forfattere av større artikler vil få tilsendt en utskrift for retting av feil. Den må returneres senest 3 dager etter at man mottok den. Store endringer i manuskriptet godtas ikke. Korrektur av små artikler og notiser foretas av redaksjonen.

Forfattere av større artikler vil få tilsendt 5 eksemplarer av bladet.

NORSK ENTOMOLOGISK FORENING

Postboks 386, 4001 Stavanger

E-mail sekretær: jan.stenlokk@rl.telia.no

Postgiro: 0806 5440920, v/B. Økland, Brekkeskog 31, 1430 Ås

STYRET 1998

Formann: Preben Ottesen, Gustav Vigelands vei 32, 0274 Oslo (tlf. 22 55 48 46)

Nestformann: Johan Andersen, Univ. i Tromsø, Dramsveien 201, 9037 Tromsø (tlf. 77 64 43 85)

Sekretær: Jan Arne Stenløkk, Kyrkjeveien 10, 4070 Randaberg (tlf. 51 41 08 26)

Kasserer: Bjørn Økland, Brekkeskog 31, 1430 Ås (tlf. 64 94 01 72)

Styremedlem: Morten Falck, Bølerlia 8, leil. 2102, 0691 Oslo (tlf. 22 75 80 85)

Styremedlem: Arne Fjellberg, Gonveien 38, 3145 Tjøme (tlf. 33 39 17 24)

Styremedlem: Lars Ove Hansen, Sparavollen 23, 3021 Drammen (tlf. 32 26 87 19)

LOKALLAG

Finnmark lokallag, under dannelse, kontakt Insekt-Nytt redaksjonen inntil videre

Tromsø entomologiske klubb, v/Arne C. Nilssen, Tromsø museum, 9000 Tromsø

NEF/Trøndelagsgruppa, v/Oddvar Hanssen, NINA, 7004 Trondheim

Entomologisk Klubb, c/o Zoologisk Museum, Universitetet i Bergen, Muséplass 3, 5007 Bergen

Jæren entomologklubb, v/Ommund Bakkevoold, Asperholmen 1, 4300 Sandnes

Agderlaget (A-laget), v/Arne Flor, G. Knudsens vei 36, 4815 Saltrød

Grenland lokallag, v/Arnt Harald Stendalen, Vettergrensvei 5, 3738 Skien

Larvik Insekt Klubb, v/Stig Otto Hansen, Holtet, 3296 Nevlunghamn

Drammenslaget/NEF, v/Tony Nagypal, Gløttvollten 23, 3031 Drammen

Numedal Insektregistrering, v/Bjørn A. Sagvolden, 3626 Rollag (tlf. 32 74 66 37)

NEF avd. Oslo & Akershus, v/Ove Sørlibråten, Egner, 1990 Sørum (tlf. 63 82 41 53)

Østfold entomologiske forening, v/Thor Jan Olsen, Postboks 1062 Valaskjold, 1701 Sarpsborg

DISTRIBUTØR (Salg av trykksaker og annet materiell fra NEF):

Insektavdelingen, Zoologisk Museum, Sarsgate 1, 0562 Oslo (tlf. 22 85 16 82) (E-mail: karsten.sund@toyen.uio.no)

KONTAKTPERSONER FOR DE FORSKJELLIGE INSEKTORDENER:

Innen foreningen finnes det kontaktpersoner innen de fleste av insektordnene våre. Sekretæren eller Insekt-Nytt-redaksjonen kan gi deg nærmere opplysninger.

Leica

Stereo-mikroskoper i alle prisklasser

Leica Mikroskopi AS
Postboks 48 Veitvedt, 0518 Oslo
Besøksadresse. Nedre Rommen 5 E, 0988 Oslo
Telefon 22 79 04 00, Telefax 22 79 04 29

